

рата половина на IX в., когато наред с връщането към образци от късноеллинстичната епоха се появяват и паметници на византийското изкуство с определено „антикласически“ характер: мозаиките в купола на църквата „Св. София“ в Солун, отделни мозаични пана в цариградската „Св. София“, стенописите в капладокийските пещерни църкви, някои ръкописи и др.¹², в които прозират по-силни източни влияния. Едва в течение на X в. изкуството на византийската столица започва да получава по-цялостен облик и свои характерни черти.¹³

Цялата тази обстановка помата както за появата на разнообразни тенденции, така и за наличието на известен еkleктизъм като един от характерните белези на ранното византийско и още повече – на ранното българско изкуство, за съжителството в един и същи художествен паметник на различни по произход и време на създаване елементи, чието сливане в единен стил ще става и у нас бавно и постепенно.¹⁴

След покръстването на българския народ съвсем естествено се засилват византийските влияния във всички области на обществения и духовния живот и старобългарската култура се насочва към характерния за източнокръстиянските страни „византийски облик“. Това не означава обаче бързо и стопроцентово византийизиране. Цариградската основа, която има особен характер и стремеж към монументалност, от една страна, и орнаменталност от източен тип – от друга, се усеща във всички области на българското изкуство от тази ранна епоха.

Масивните каменни градежи в Плиска, Пресла, Брезница, Преса, Охрид и др. имат богата културна украса. С това те се свързват с градежите от източните провинции на империята – Сирия и Иран, или подобните по съдба на нас източнокръстиянски страни Армения и Грузия. В богатата декоративна скулптура на ранните български постройки мотивите съшо са съчетание от антични и източни елементи, което им придава т. нар. „персидомански“ характер.¹⁵ Същевременно във византийските провинции отиращи стари общосредиземноморски образци на скулптурата, а в самия Цариград декоративната скулптура изживява известен разцвет в началото на X в., който е засвидетелстван в един-два паметника. Главният от тези паметници – църквата „Св. Богородица“, наречена по-късно „Фенари Иса“, е строена в 908 г. по поръка на придворния Константин Липс (което значи либенец) и освен връзка с вече възприети в цариградското изкуство от VI в. източни мотиви показва несъмнено влияние от изкуството на сасанидски и абасидски Иран, изразено и в самата обработка на

камя.¹⁶

Източна по възхновение и вероятни първоначални образци и мотиви е специфичната за Пресла и създавана в самия град рисувана глежосана керамика, чийто мотиви намират паралели в украсата на „Фенари Иса“ и в паметниците на Мекюрецието.¹⁷ Фрагментите от монументална живопис в Източна България, както и нишожените кописчета мозаични кубчета, останки от мозаична стенна украса в „Кръглата“ (Златна) църква в Пресла, не са запазени на място, а в разваляните на сградите¹⁸ и това не ни позволява да говорим за тематиката и иконографията, а още по-малко за стила и качествата на монументалната живопис в тези области. Съществуват само косвени сведения за стенопис на тема „Страшния съд“, нарисувани от византийския живописец Методий в двореца на княз Борис¹⁹, или за ктиторско (вероятно мозаично) изображение на български владетел – княз Борис или цар Симеон, в „Кръглата църква“ до река Тича в Пресла.²⁰ За икона, закрилница на Пресла, взета като трофей от византийския император Йоан Цимисхий в 971 г. при превземането на българската столица Пресла, се споменава във византийската хроника на Йоан Скилица от XIII в. В една миниатюра (л. 172об.) на този ръкопис е изобразено триумфалното завръщане на Йоан Цимисхий в Цариград след победата му над руси и българите.²¹ Пред императорна на окичена с драперии колесница е положена трофейна „чудотворна“ икона, която представява Богородица с детето Исус от типа Умиление. Не е споменато обаче дали самата икона е била изработена от български или от византийски майстори. При разкопки на проф. Димитър Овчаров в Пресла в яма за отпадъци са открити стенописни фрагменти, които Николай Овчаров датира от X в., но които по наше мнение не са по-ранни от средата на XI в.²²

По липса на конкретен стенописен материал за живописа в столицата Пресла засега съдим по запазените изображения в сродните изкуства. Едно от тях е рисувана та преславска керамика.²³ Тябва обаче винаги да приемаме с известна резерва паралелите с керамични изображения поради диктуваните от самия материал стилови особености. Техниката на глежосаната керамика предполага известна стилизация на изображенията, графичност на контура и отчетливост на копорита, което само по себе си обличава керамичните изображения с изкуството на Истока. Освен боратите и